

Dossier

Biblioteques i cultura *maker*

**BiblioLab: una aposta per la creació,
l'experimentació i la innovació social
a les biblioteques de la Xarxa
de Biblioteques Municipals**

Enric VILAGROSA

Cap de la Secció de Planificació,
Avaluació i Qualitat, Gerència
de Serveis de Biblioteques,
Diputació de Barcelona
vilagrosaa@diba.cat

Ester OMELLA

Cap de l'Oficina de Programació
i Avaluació, Gerència de Serveis
de Biblioteques, Diputació de
Barcelona
omellace@diba.cat

Marta CANO

Gerent, Gerència de Serveis
de Biblioteques, Diputació
de Barcelona
canovm@diba.cat

Article rebut a l'abril del 2020;
revisat al maig del 2020.

BiblioLab: una aposta per la creació, l'experimentació i la innovació social a les biblioteques de la Xarxa de Biblioteques Municipals

Resum: BiblioLab és un programa de la Xarxa de Biblioteques Municipals de la demarcació de Barcelona que desenvolupa i dona suport a accions que tenen com a finalitat l'accés al coneixement a través de l'experimentació i de metodologies innovadores i creatives en un entorn col·laboratiu obert a la ciutadania. En aquest article s'exposen la conceptualització, els eixos d'intervenció i les principals accions portades a terme en els primers anys del programa BiblioLab. A partir de l'experiència, també s'exposen els factors que s'han identificat com a estratègics per implementar projectes d'aquest tipus.

Paraules clau: BiblioLab; biblioteques públiques; innovació social; model de servei; Xarxa de Biblioteques Municipals de la Diputació de Barcelona.

BiblioLab: una apuesta por la creación, la experimentación y la innovación social en las bibliotecas de la Red de Bibliotecas Municipales

Resumen: BiblioLab es un programa de la Red de Bibliotecas Municipales de la demarcación de Barcelona que desarrolla y apoya acciones que tienen como finalidad el acceso al conocimiento a través de la experimentación y de metodologías innovadoras y creativas en un entorno colaborativo abierto a la ciudadanía. En este artículo se exponen la conceptualización, los ejes de intervención y las principales acciones llevadas a cabo en los primeros años del programa BiblioLab. A partir de la experiencia, también se exponen los factores que se han identificado como estratégicos para implementar proyectos de este tipo.

Palabras clave: BiblioLab; bibliotecas públicas; innovación social; modelo de servicio; Red de Bibliotecas Municipales de la Diputación de Barcelona.

BiblioLab: A commitment to creation, experimentation and social innovation in Municipal Libraries Network libraries

Abstract: BiblioLab is a program by the Public Library Network of Barcelona that develops and supports actions geared towards providing citizens with access to knowledge through experimentation and innovative and creative methodologies in a collaboration-based setting. This article addresses the conceptualisation, intervention premises and main actions performed in the initial years of the BiblioLab programme. The factors identified as a result of the experience as being strategic for implementing this type of project are also expounded.

Keywords: BiblioLab; public libraries; social innovation; service model; municipal library network of the Barcelona County Council.

1. Context: Per què BiblioLab?

L'accés universal a la informació i al coneixement, el foment de l'hàbit i de la competència lectora, el suport a la formació i l'autoaprenentatge, i l'afavoriment de la inclusió i la cohesió social han estat els àmbits d'actuació en els quals històricament les biblioteques públiques han fonamentat els seus objectius i serveis. El propòsit general continua plenament vigent, però al seu torn està en evolució contínua. En els últims anys, els marcs conceptuals i els recursos han canviat considerablement i les biblioteques han de fer front al repte d'adaptar-se a les transformacions que estan experimentant.

L'entorn ha canviat i els elements apuntats en el quadre anterior fan evident que l'evolució de les biblioteques no pot basar-se només en la seva transformació tecnològica, sinó que passa per: replantejar la seva relació amb els usuaris; redefinir la seva activitat cultural, educativa i d'oci; i repensar la manera de generar, transmetre i compartir el coneixement. Tot plegat, sense perdre de vista la seva essència: la biblioteca ha de continuar liderant el foment i la comprensió lectora —en aquest aspecte és un referent i cal que ho continuï sent.

La trajectòria de la Xarxa de Biblioteques Municipals (XBM) en les darreres dècades és positiva: en model de gestió, en desplegament i presència al territori, en creació de comunitat i en oferta de serveis. Les biblioteques públiques són un servei públic ben valorat per la

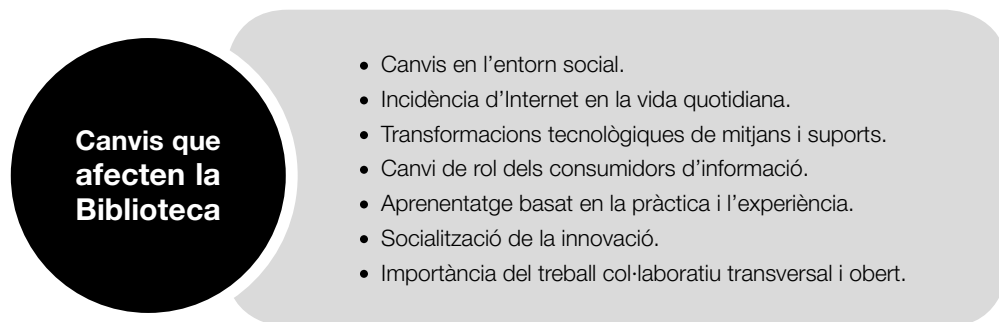

Figura 1. Canvis que afecten la biblioteca

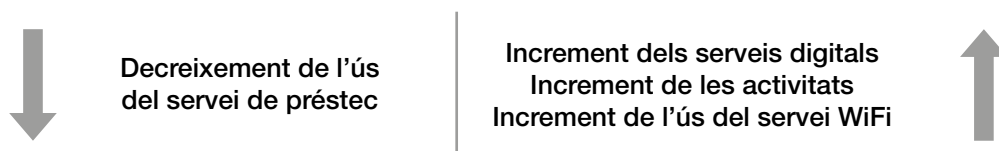

Figura 2. Evolució dels indicadors de les biblioteques de la XBM

ciutadania, però cal continuar evolucionant: és necessari conservar tot allò que els ha permès de ser un referent de la cultura de proximitat i anar incorporant allò que dona resposta a les necessitats de la societat. L'evolució dels indicadors d'ús¹ apunta un canvi d'hàbits dels usuaris com a origen i motor d'aquest procés de transformació.

El programa BiblioLab acompanya les biblioteques en la seva evolució i forma part del model de servei que la XBM està desenvolupant durant el present pla estratègic per als propers anys,² un model que s'inspira en el danès³ i que es representa en quatre àmbits d'acció estratègica, d'acord amb l'activitat que s'hi desenvolupa: Descobrir, Aprendre, Crear i Compartir.

2. Definició, objectius i eixos temàtics

BiblioLab⁴ és un programa de la XBM que desenvolupa i dona suport a accions que tenen com a finalitat l'accés al coneixement a través de l'experimentació i de metodologies innovadores i creatives en un entorn col·laboratiu obert a la ciutadania.

Són objectius del programa BiblioLab:

- Impulsar el desenvolupament individual i col·lectiu a través de l'aprenentatge dinàmic, la creativitat i la innovació.

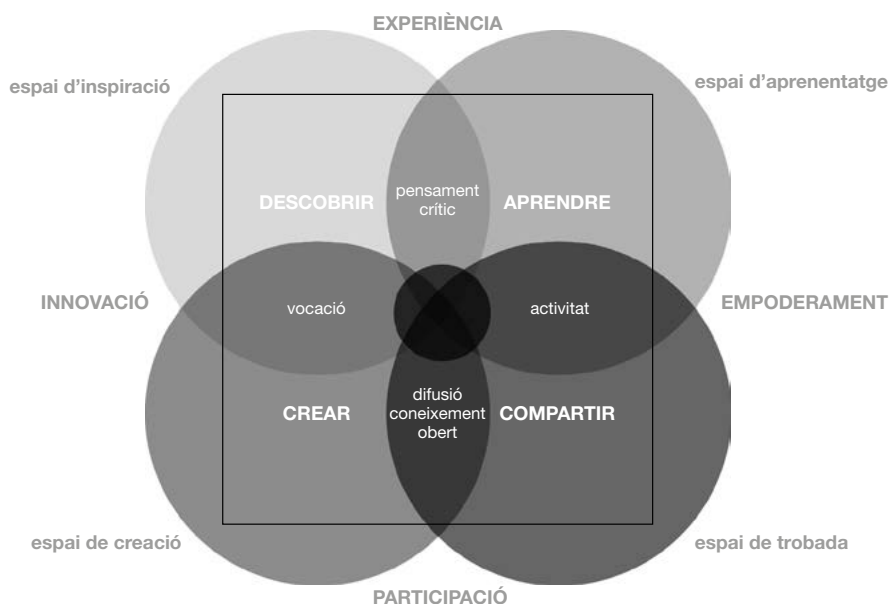

Figura 3. Model de Biblioteca XBM

1. «Avaluació de serveis» [en línia]. Portal de la Gerència de Serveis de Biblioteques de la Diputació de Barcelona. <<https://www.diba.cat/en/web/biblioteques/avaluacio-de-serveis>> [Consulta: 1/04/2020].
2. «Model de biblioteca XBM» [en línia]. Portal de la Gerència de Serveis de Biblioteques de la Diputació de Barcelona. <<https://www.diba.cat/en/web/biblioteques/model-xbm>> [Consulta: 1/04/2020].
3. L'esquema gràfic és una adaptació de «The four spaces», de Dorte Skot-Hansen, Henrik Jochumsen, Casper Hvenegaard Hansen, publicat a *Model programme for public libraries* [en línia]. Copenhagen: Danish Agency for Culture and Palaces, 2013-. <<http://modelprogrammer.slks.dk/en/challenges/zones-and-spaces/the-four-space-model-by-henrik-jochumsen/>> [Consulta: 1/04/2020].
4. Informació detallada sobre la definició, objectius, antecedents, models d'inspiració, governança, línies de treball, projectes desenvolupats i avaluació del programa a la pàgina «BiblioLab», portal de la Gerència de Serveis de Biblioteques de la Diputació de Barcelona <<http://www.diba.cat/en/web/biblioteques/bibliolab>>.

- Fomentar el valor de l'experiència: l'experimentació s'ha de situar al centre del model d'aprenentatge i ha d'impregnar tot accés al coneixement de manera transversal.
- Afavorir la creació i la creativitat de la ciutadania, habilitats de gran valor en el desenvolupament de les persones en àmbits com l'educació, la cultura i l'emprenedoria.
- Promoure la participació: implicar la comunitat de manera activa en la concepció i el desenvolupament de les accions. Els projectes han de tenir un esperit eminentment educatiu, però alhora han d'afavorir la participació crítica i horitzontal, i no pas dirigida i generadora de ciutadania passiva.
- Incrementar el valor social de les biblioteques públiques: obrir el seu enfocament, erigint-se en un agent actiu que treballa i investiga les noves formes de producció de coneixement i informació i acompanyant els seus usuaris en l'adaptació als canvis que es produeixen.

Des de les biblioteques públiques donem accés a la informació i al coneixement de totes les matèries: en els seus fons documentals hi podem trobar tant obres literàries com documents d'altres branques del coneixement. En aquest sentit, BiblioLab no es limita a projectes d'una única temàtica sinó que abasta les diferents àrees del coneixement segons el repte local. Així, s'hi desenvolupen projectes purament tecnològics, però també científics, socials, artístics i evidentment relacionats amb la lectura i l'escriptura, l'essència de les biblioteques. De fet, el més habitual és que diferents àmbits s'interrelacionin en el mateix projecte.

BiblioLab no aporta un model únic per a totes les biblioteques, cada projecte té una identitat pròpia marcada per l'ecosistema local. El programa busca la transversalitat a tota la XBM pel que fa als eixos estratègics, objectius i implementació comuns, i alhora busca la singularitat de cada territori, de cada biblioteca, segons el seu ecosistema local i, per tant, de la comunitat que la singularitza.

3. Implementació del programa BiblioLab: principals línies d'acció

BiblioLab no va partir de zero. Abans de la seva implementació, a la XBM ja existien projectes que compartien objectius i impulsaven la manera de fer que pretén desenvolupar el programa. Cadascun d'aquests projectes té la seva particularitat i model, i col·laboren amb aliances ben diferents, però tots tenen en comú que potencien la creativitat, el talent, la creació de nou coneixement i la innovació. En són exemples: el Library Living Lab⁵ (Biblioteca de Volpelleres – Miquel Batllori de Sant Cugat del Vallès), «Cuines del Món»⁶ (Biblioteca del Fondo de Santa Coloma de Gramenet), el «Laboratori de lletres i imatges»⁷ (Biblioteca Roca Umbert de Granollers), «Tots som científics: ciència en acció» (Biblioteca Ernest Lluch de Vilassar de Mar), «De l'hort a la biblioteca»⁸ (Biblioteques del Baix Llobregat) o bé els «Code Club» (diverses biblioteques).

5. Vilariño, Fernando; Karatzas, Dimosthenis; Valcarce, Alberto (2018), «The Library Living Lab: A Collaborative Innovation Model for Public Libraries». *Technology Innovation Management Review* [en línia], 8 (12). <<http://timreview.ca/article/1202>> [Consulta: 1/04/2020].
6. Chavarria Domingo, Mariona (2017), «Una cuina a la biblioteca: l'Espai Cuines del Món de la Biblioteca del Fondo (Santa Coloma de Gramenet)». *BID: textos universitaris de biblioteconomia i documentació* [en línia], núm. 38 (juny). <<http://bid.ub.edu/38/chavarria.htm>> [Consulta: 1/04/2020].
7. Gorchs, Glòria; Mas, Anna (2014), «El laboratori de lletres i imatges: Biblioteca Roca Umbert de Granollers». *II Jornades Educació Avui* [en línia]. Granollers: Fundació Jaume Bofill, 2014. <<http://youtu.be/RiaM3krael8>> [Consulta: 1/04/2020].
8. «De l'Hort a la Biblioteca: salut, medi ambient i economia local. Un projecte de la Biblioteca Jordi Rubió i Balaguer» [en línia]. [Sant Boi del Llobregat]: Biblioteques de Sant Boi, 2015. <<http://vimeo.com/111529032>> [Consulta: 1/04/2020].

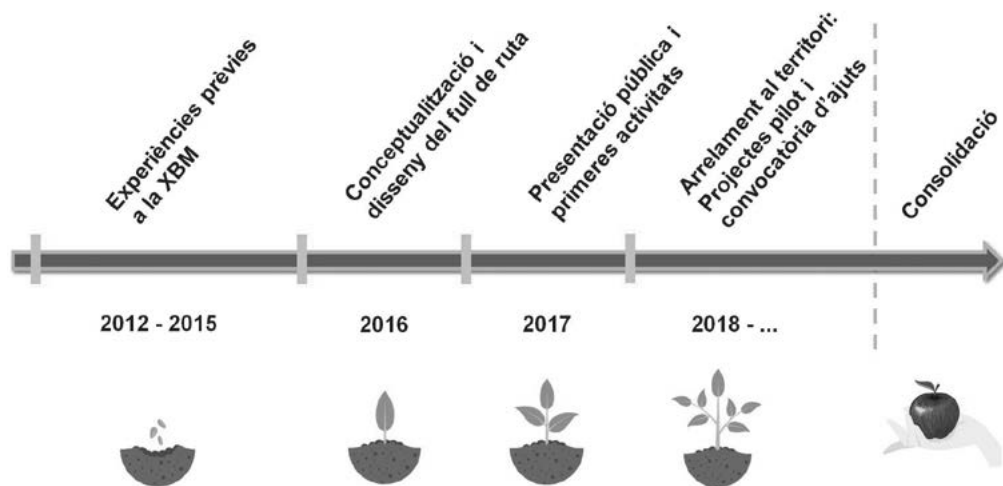

Figura 4. Desplegament del programa BiblioLab

El programa s'inicia el 2016, quan s'inclou dins dels deu projectes destacats del «Connectem», el Pla d'Actuació del Mandat 2016-2019 de la Diputació de Barcelona. En aquesta primera fase es comença a explicar i compartir el programa en l'àmbit intern per tal de conceptualitzar i dissenyar el full de ruta per als anys següents. Es defineixen les línies estratègiques, el eixos temàtics, la governança i l'estratègia de comunicació, tant interna com externa. Un altre element clau és la definició del paper que ha d'exercir la Gerència de Serveis de Biblioteques (GSB) en el desenvolupament del programa que és i serà fonamental en els següents àmbits:

- Definició i desenvolupament del model i governança del programa.
- Sensibilització dels professionals i ajuntaments.
- Establiment d'aliances a escala global i facilitar-les en l'àmbit local.
- Formació del personal de la XBM en aspectes que ajudin a desenvolupar projectes.
- Creació i desenvolupament de projectes en xarxa.

- Assessorament i suport tècnic en projectes nascuts al territori. Coordinar, difondre, compartir experiències i, si és possible, facilitar que es repliquin en d'altres biblioteques amb interessos, objectius i/o realitats similars.
- Suport econòmic a l'impuls i el desenvolupament de projectes, tant aquells ideats des de la GSB com els nascuts al territori.

El 2017 es dona a conèixer BiblioLab i es comencen a materialitzar les primeres accions. Al maig es presenta públicament el programa a través d'una roda de premsa als mitjans i es constitueix la Comissió BiblioLab,⁹ òrgan consultiu i de coordinació que té per missió desenvolupar i donar suport a accions BiblioLab. Aquesta està formada per una quarantena de representants d'universitats, centres de recerca, fundacions, associacions i empreses relacionades amb els àmbits de treball del programa; com també per representants de diferents administracions públiques i del sector del llibre i de les biblioteques.

Al juliol d'aquell any s'inicia la programació dels primers tallers d'activitats a les biblioteques de la XBM que havien de servir d'exemple i de re-

9. *Presentem el nou model de BiblioLab a la Xarxa de Biblioteques Municipals* [en línia]. [Sant Cugat del Vallès]: Diputació de Barcelona. Gabinet de Premsa i Comunicació, 2017. <<http://youtu.be/ji7UWOHGCU>> [Consulta: 1/04/2020].

ferència per començar a treballar i crear una sensibilitat BiblioLab. També es comencen a definir les primeres aliances i els primers projectes en col·laboració amb entitats com el CCCB i la Fundació Obra Social de “la Caixa”.

Fruit d'aquestes experiències, el pla d'acció de la GSB del 2018 dibuixa les tres grans línies del desplegament del programa BiblioLab a les biblioteques de la XBM, les quals tenen continuïtat en l'actualitat:

- 1) el catàleg d'activitats
- 2) els projectes d'innovació participativa
- 3) i la convocatòria d'ajuts a projectes d'innovació locals.

Paral·lelament a aquest desplegament al territori, s'ha considerat imprescindible la incorporació de la capacitació dels professionals de la XBM i l'avaluació de les accions realitzades. S'ha vetllat perquè els projectes incorporin accions formatives, la creació d'eines i materials formatius que fomentin la sostenibilitat del projecte i el foment d'espais de trobada entre els professionals per compartir el coneixement generat. En concret, s'ha adquirit nou coneixement en diferents àrees d'expertesa com ara la innovació oberta, la ciència oberta, l'IRR (Innovation & Responsive Research), la innovació social i la transformació digital. D'altra banda, s'han millorat les competències en gestió de projectes i treball col·laboratiu com, per exemple, metodologies de participació, cocreació, *design thinking*, creativitat i disseny de projectes per a la resolució de reptes, tècniques de gamificació, entre d'altres. L'aspecte més valorat pels professionals en aquest sentit és l'aprenentatge adquirit durant l'execució del projecte, l'aprendre fent i l'aprenentatge compartit i col·laboratiu amb altres professionals.

Pel que fa a l'avaluació, s'ha treballat més enllà de les dades quantitatives i s'ha focalitzat l'avaluació sobretot en la implementació de les diferents accions per poder obtenir posteriorment una valoració global del programa.

3.1. Catàleg d'activitats

Els primers tallers d'activitats a les biblioteques s'inicien al juliol del 2017 i tenen continuïtat fins a l'actualitat. Aquests tallers són activitats de curta durada impulsades i finançades des de la GSB que tenen l'objectiu d'anar introduint els conceptes, les temàtiques i les metodologies del programa a la biblioteca i a la ciutadania en general. És en aquest sentit que creen l'escenari per avançar, ja que visualitzen el nou model de biblioteca que es pretén impulsar, creen comunitat i sensibilitat BiblioLab —tant pel que fa als usuaris, com als bibliotecaris o altres possibles agents relacionats— i permeten testar els interessos i la resposta de la ciutadania a aquest tipus d'activitats.

De setembre del 2017 a desembre del 2019 s'han realitzat 1.335 activitats en 156 municipis, en les quals han participat més d'11.000 persones. Aquestes activitats han gaudit d'una molt bona acollida: per exemple, els participants han puntuat amb una mitjana de 8,9 sobre 10 la seva satisfacció general a través d'un qüestionari,¹⁰ i el 83 % del personal de les biblioteques implicades considera que les activitats aconsegueixen atraure nous tipus de públic als seus equipaments.¹¹ Davant dels bons resultats, i amb la voluntat d'assolir una cohesió territorial, el catàleg s'ha anat consolidant any rere any.

10. *Valoració de les activitats vinculades al projecte BiblioLab: valoració dels usuaris participants a les activitats* [en línia]. [Barcelona]: Diputació de Barcelona. Gerència de Serveis de Biblioteques, [2020]. 4 p. <<https://www.diba.cat/documents/16060163/189225312/Valoracio+usuaris/c294ce66-b183-4db3-8f01-a5302171988e>> [Consulta: 1/04/2020].

11. *Valoració de les activitats vinculades al projecte BiblioLab: valoració de les biblioteques* [en línia]. [Barcelona]: Diputació de Barcelona. Gerència de Serveis de Biblioteques, [2020]. 3 p. <<https://www.diba.cat/documents/16060163/189225312/Valoracio+biblioteques/e519d210-ce5c-4b18-b980-926bf606fd52>> [Consulta: 1/04/2020].

3.2. Projectes d'innovació participativa

El 2018 es va fer un pas endavant amb la voluntat d'anar més enllà de les activitats de curta durada i es van posar en marxa tres projectes pilot que, a banda d'impulsar la creativitat i l'aprenentatge a partir de l'experimentació, promouien també la participació ciutadana i la innovació social. Continuaven sent projectes finançats al 100 % per la GSB, però ja donaven resposta a reptes locals. Els projectes permetien treballar i visualitzar les virtuts del model BiblioLab, testar les diferents metodologies de la innovació oberta i afavorir la creació d'ecosistemes d'innovació local.

Els projectes impulsats el 2018 i amb continuïtat en el 2019 van ser:

- **READ ON**,¹² projecte impulsat en el marc de la xarxa europea homònima que té com a objectiu oferir als joves d'entre dotze i divuit anys un espai de cocreació i coprogramació d'activitats culturals a les biblioteques. El projecte es va portar a terme en col·laboració amb l'Espai Tantàgora i es va implementar a les biblioteques de Sabadell, Cardedeu i Sant Feliu de Codines. El projecte ha aconseguit que els joves descobrisin la biblioteca com un espai que compta amb ells. S'han vist implicats en el disseny d'accions i s'ha donat resposta a les seves aportacions generant continguts que responien als seus interessos.
- **Ateneu de dades**,¹³ projecte de laboratoris ciutadans en què els ciutadans han cocreat eines digitals, basades en dades obertes, abordant una sèrie de problemes locals. A cada municipi les biblioteques han tractat en format de dades obertes una temàtica diferent, buscant sempre l'aliança amb altres entitats locals i amb la ciutadania en general. Així mateix, ha capacitat els professionals en competències, processos i habilitats de mediació comunitària i d'innovació en actius digitals oberts. El projecte es va portar a terme en col·laboració amb BitLab, i va implementar-se a les biblioteques de l'Hospitalet del Llobregat, Mataró, Sant Adrià del Besòs i Manlleu.
- **Laboratoris digitals ciutadans per a bibliobusos i municipis petits**,¹⁴ projecte també en col·laboració amb BitLab que s'ha desplegat als municipis de Montmajor i Olvan a través del bibliobús Pedraforca, i a Sallent mitjançant la Biblioteca Sant Antoni Maria Claret. De la mateixa manera que en el projecte anterior, el resultat final ha estat una creació basada en tecnologies digitals obertes, amb valor social i comunitari, que té per objectiu resoldre una problemàtica, repte o interès de rellevància per al territori. En coordinació amb el bibliobús, la ciutadania ha creat un recull de la documentació referent als focs del 1994 que van afectar set municipis de la comarca del Berguedà; en el cas de Sallent, han tractat la recuperació de la memòria de les treballadores de dues fàbriques tèxtils del municipi.

12. *READ ON, una forma d'apropar els joves a les biblioteques* [en línia]. [Barcelona]: Diputació de Barcelona, 2019. <<http://youtu.be/ChBHnDedY3o>> [Consulta: 1/04/2020].

Read on [en línia]. [Barcelona]: Tantàgora, [2019]. 37 p.

<<http://www.diba.cat/documents/16060163/189225312/Informe+final+projecte+Read+ON>> [Consulta: 1/04/2020].

13. *L'Ateneu de dades, una nova forma d'accés al coneixement* [en línia]. [Barcelona]: Diputació de Barcelona, 2019. <<http://youtu.be/lGweHfSaoh0>> [Consulta: 1/04/2020].

Aguilera, Marc; Hosseini, Sara; Jiménez, Víctor, *Ateneu de dades: Informe final de pilot. Conclusions i lliçons apreses* [en línia]. [Barcelona]: Bit Lab Cultural, 2019. 24 p. <<http://www.diba.cat/documents/16060163/189225312/Ateneu+de+Dades+Bibliolabs+Informe+final+de+pilot.+Conclusions+i+lli%C3%A7ons+apreses.pdf>> [Consulta: 1/04/2020].

14. Vallvé, Bernadet; Rodríguez, Carme; Paños, Esperança, «El bibliobús como facilitador de la innovación social digital en los municipios pequeños de Barcelona. El laboratorio ciudadano del bibliobús Pedraforca» [en línia]. IX Congreso Nacional de Bibliotecas Móviles (Segovia, 18-20 de octubre de 2019). <http://bibliobuses.com/wp-content/uploads/2019/12/Comunicacion_LaboratoriosCiudadanos_Bibliobus_Pedraforca-1.pdf> [Consulta: 1/04/2020]

— **Ciència ciutadana en acció**, projecte que ha involucrat biblioteques i ciutadans en projectes científics. S’ha portat a terme en col·laboració amb el grup de recerca d’Open Systems de la Universitat de Barcelona i s’ha materialitzat en dues accions: *Ciència i acció ciutadana* i el *Laboratori de ciència ciutadana*. La primera va consistir en la cocreació d’un experiment de ciència ciutadana que suposava una millora social, i hi van participar els municipis de Barcelona, Granollers i Olesa de Montserrat.¹⁵ La segona és una acció formativa en què van participar trenta professionals de la XBM i que ha generat la publicació d’un recull de projectes de ciència ciutadana amb reco-

manacions sobre com implementar-los a la biblioteca.¹⁶

3.3. Convocatòria d’ajuts a projectes d’innovació locals

El 2018 la GSB va crear per primera vegada una convocatòria d’ajuts per a projectes locals.¹⁷ La convocatòria aspirava a facilitar el desenvolupament d’iniciatives que tinguessin per objectiu resoldre reptes socials nascuts de l’ecosistema local i dels interessos identificats per una part o pel total dels seus agents, i aportar coneixement nou i solucions al repte plantejat. Projectes nascuts des del territori i

15. *Ciència Ciutadana en Acció, una reflexió sobre l’accés a l’habitatge* [en línia]. [Barcelona]: Diputació de Barcelona, 2019. <<http://youtu.be/10ldLk02LRU>> [Consulta: 1/04/2020].
16. Perelló, Josep [et al.], *Ciència ciutadana a les biblioteques: observa, analitza, crea i participa* [en línia]. [Barcelona]: Universitat de Barcelona. Diputació de Barcelona, 2019. 54 p. <<http://www.diba.cat/documents/16060163/22275360/Ci%C3%A8ncia+Ciutadana+a+les+Biblioteques>> [Consulta: 1/04/2020].
17. «Convocatòria d’ajuts Bibliolab per a projectes de creació, experimentació i innovació social» [en línia]. Portal de la Gerència de Serveis de Biblioteques de la Diputació de Barcelona. <<http://www.diba.cat/en/web/biblioteques/bibliolab/ajuts-a-entitats>> [Consulta: 1/04/2020].

que posteriorment, en la mesura del possible, fossin exportables a d'altres municipis.

Aquesta primera convocatòria va comptar amb un partida de 300.000 € i es va dirigir a entitats que havien de postular els seus projectes i que, en tot cas, s'havien d'executar en una o més biblioteques. Els projectes seleccionats es van subvencionar en un 50 % fins a un màxim de 15.000 euros. Com a resultat d'aquesta convocatòria es van finançar 18 entitats que van portar a terme els seus projectes en 33 biblioteques de 21 municipis de la demarcació durant el 2018 i 2019.¹⁸ Els projectes i les entitats beneficiàries van ser:

- *BiblioLab Ciència - Ciutat Saludable*¹⁹ (IS-Global), de generació de coneixement sobre salut, contaminació i mobilitat.
- *BiblioLab Educació, comunitat i tecnologia* (Colectic), d'innovació social digital i cultura maker.
- *BiblioLab Maker* (FRICS), un hub comunitari al voltant de les tecnologies de fabricació digital.
- *BiblioTEC* (Marrecs de Vilassar), realitat augmentada i impressió 3D per a joves.
- *Camins il·lustrats*²⁰ (Idensitat - Associació d'Art Contemporani), d'exploració, narració i visualització dels diferents espais de la ciutat.
- *Coneixement, comunitat i cocreació* (Citilab Cornellà),²¹ de codisseny de les biblioteques com a laboratoris ciutadans.
- *Connectant l'agricultura: del passat al futur de Viladecans*²² (Fundació Ciutat de Viladecans), que combina història local i tecnologia.
- *Cuinem Santa Coloma* (Fundació Germina), projecte gastronòmic intercultural.
- *De la llavor al plat* (Fundació Pere Tarrés), de ciència aplicada a cuina i als productes de la terra.
- *Energies renovables* (Cervemakers), sobre les energies renovables i la participació ciutadana.
- *Èpica a les biblioteques* (Fundació Èpica La Fura dels Baus), sobre gamificació i impacte comunitari a través de la creativitat.²³
- *ISC2: innovació social i ciència ciutadana*²⁴ (Universitat Autònoma de Barcelona), sobre la recerca i la innovació responsable (RRII).
- *Laboratori editorial - Des dels blocs* (La Fundició), de creació col·lectiva de relats, representacions i coneixements locals.
- *Night up Castelldefels*²⁵ (Institut de Ciències Fotòniques - ICFO), de ciència ciutadana i contaminació lumínica.
- *Residències d'art digital i oralitat* (Tantàgora), una combinació d'innovació artística i tecnològica vinculada a la lectura.
- *Tecnogirl*²⁶ (TecnoCampus Mataró-Maresme),

18. «BiblioLab: Projectes del territori» [en línia]. Portal de la Gerència de Serveis de Biblioteques de la Diputació de Barcelona. <<http://www.diba.cat/en/web/biblioteques/bibliolab/projectes>> [Consulta: 1/04/2020].

19. Durant el 2020 s'està portant a terme una segona edició del projecte en col·laboració amb el Projecte d'Intervenció Comunitària Intercultural (Projecte IC) del Departament d'Interculturalitat i Cohesió Social de l'Obra Social "la Caixa" i el Consorci de Biblioteques de Barcelona. Nota de premsa [en línia]: <https://obrasocialacaixa.org/documents/10280/583314/juntos_por_la_convivencia_convivencia_y_cohesion_social_ca.pdf/45b99715-e4f6-45d1-93f8-ef35f47acade> [Consulta: 1/04/2020].

20. «Camins il·lustrats» [en línia], web d'Idensitat. <<http://www.idensitat.net/ca/365-camins-cat/1418-camins>> [Consulta: 1/04/2020].

21. *Coneixement, Comunitat i Cocreació a les biblioteques de Cornellà: Codissenyant les biblioteques del futur com a laboratoris ciutadans* [en línia]. [Cornellà de Llobregat]: Citilab, 2020. <<https://coneixements.citilab.eu/item/bibliolab-codissenyant-las-bibliotecas-del-futuro-como-laboratorios-ciudadanos/>> [Consulta: 1/04/2020].

22. «Connectant l'agricultura. Del passat al futur de Viladecans» [en línia]. Portal de l'Ajuntament de Viladecans. <<http://www.viladecans.cat/ca/connectant-lagricultura-del-passat-al-futur-de-viladecans>> [Consulta: 1/04/2020].

23. *Cubiculum Apertum: Creació d'un escape room a les Biblioteques de Badalona* [en línia]. [Badalona]: Fundació Èpica La Fura dels Baus, 2019. <<http://youtu.be/c5uoDAW9KGg>> [Consulta: 1/04/2020].

24. «El projecte ISC2 BiblioLab» [en línia]. Portal de la Universitat Autònoma de Barcelona. <<http://www.uab.cat/web/investigatitineraris/la-recerca/el-projecte-isc2-bibliolab-1345785687397.html>> [Consulta: 1/04/2020].

25. *ICFO Night up Castelldefels: A collaborative experiment to investigate the importance of color in light pollution* [en línia]. <<http://nightup.icfo.eu>> [Consulta: 1/04/2020].

26. *TecnoGirl: Fomentem les vocacions tecnològiques* [en línia]. [Mataró]: Diputació de Barcelona, 2019. (Atlas of the Future. <http://youtu.be/a_vexdm9Ezk> [Consulta: 1/04/2020].

de foment de les vocacions tecnològiques entre les noies.

- *Trastlab* (Ran de terra - Associació per a la preservació de l'entorn), de medi ambient, reciclatge i impacte social que fomenta la participació ciutadana.
- *Zona Gaming*²⁷ (Arsgames), d'innovació social a través del videojoc.

Aquests projectes van comptar amb una valoració d'un 8,5 sobre 10 per part dels usuaris i un 7,5 per part dels professionals de les biblioteques on es van realitzar.²⁸ En la mateixa línia de treball, aquest any s'ha obert una segona convocatòria d'ajuts per desenvolupar projectes durant el 2020 i el 2021.

4. Escenari: el model d'innovació oberta com a paradigma

El model d'innovació oberta basat en la interacció entre les administracions públiques, el teixit empresarial, els agents R+D+I i la ciutadania és l'horitzó al qual haurien d'aspirar a emmarcar-se els projectes BiblioLab.

Aquest model de quàdruple hèlix pretén agrupar de manera pràctica representants de tots els sectors de la societat per compartir objectius i vivències, debatre necessitats i decidir un horitzó de futur comú per al territori, on tots els membres s'hi sentin identificats. La correcta interacció entre els implicats afavoreix un *networking* que permet: articular les demandes d'innovació, implicar el ciutadà en el procés, articular el coneixement a escala local i generar

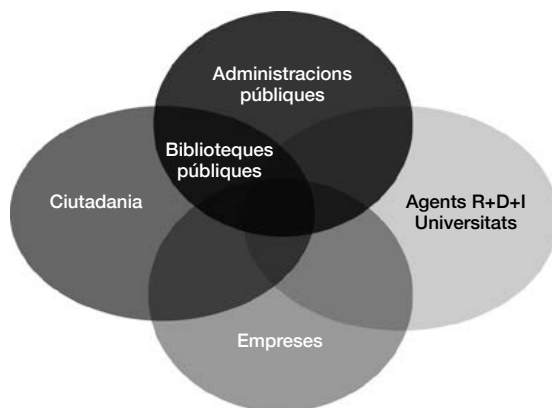

Figura 5. Paper de les biblioteques en el model d'innovació oberta

noves oportunitats tant per al teixit productiu com per a la ciutadania. Al seu torn, aquesta interrelació permet donar resposta a diferents reptes dels agents que hi participen i que individualment no els podrien resoldre de manera completa. Així, investigadors d'universitats i centres de recerca tenen la necessitat de sortir dels laboratoris per desenvolupar els seus estudis, convé que les empreses testin amb la ciutadania la necessitat i la utilitat dels seus productes, i la ciutadania requereix estar al dia i poder participar dels darrers desenvolupaments.

El desplegament de la XBM al territori fa de la biblioteca el servei cultural més pròxim al ciutadà i un espai de trobada comunitari òptim per a la implementació de la quàdruple hèlix en l'àmbit local. Els ajuntaments, amb el suport de la Diputació de Barcelona, han d'aprofitar aquesta oportunitat per articular la relació de la ciutadania amb els altres agents de recerca, desenvolupament i innovació —públics o privats— en els espais de les biblioteques públiques.

27. «Zona Gaming» [en línia]. Portal de les Biblioteques de Barcelona. <<http://ajuntament.barcelona.cat/biblioteques/bibzonanord/ca/canal/zona-gaming>> [Consulta: 1/04/2020].

28. *Avaluació dels projectes de la convocatòria d'ajuts (2018/2019): La visió dels professionals* [en línia]. [Barcelona]: Diputació de Barcelona. Gerència de Serveis de Biblioteques, [2019]. 16 p. <https://www.diba.cat/documents/16060163/189225312/1+Avaluaci%C3%B3_la+visio+dels+professionals.pdf/667b250a-a22d-4f18-928e-883d93d08132> [Consulta: 1/04/2020].

BiblioLab: avaluació d'usuaris [en línia]. [Barcelona]: Diputació de Barcelona. Gerència de Serveis de Biblioteques, [2019]. 4 p. <<http://www.diba.cat/documents/16060163/189225312/Informe+enquesta+satisfacci%C3%B3+d%27usuaris>> [Consulta: 1/04/2020].

BiblioLab: avaluació transversal [en línia]. [Barcelona]: Diputació de Barcelona. Gerència de Serveis de Biblioteques, [2019]. 5 p. <<http://www.diba.cat/documents/16060163/189225312/Informe+enquesta+final+de+projecte>> [Consulta: 1/04/2020].

Des de les administracions públiques i les biblioteques cal vetllar perquè les relacions dins de la quàdruple hèlix siguin equilibrades. Així, en els projectes conjunts, l'usuari no pot ser un mer objecte d'estudi sinó que ha de participar-hi activament —prototipant, cocreant, experimentant, etc.— i obtenir-ne uns coneixements. I les administracions no poden adoptar el paper d'espectador o tan sols de finançadores econòmiques: han de contribuir a establir reptes que contribueixin a millorar la comunitat i a vetllar per la viabilitat futura dels projectes.

5. L'aprenentatge: factors estratègics per al desenvolupament del BiblioLab

A partir de tot el que s'ha exposat fins ara, es pot concloure que els pilars en què se sustenta el desenvolupament del BiblioLab són tres: la comunitat, els continguts i els professionals. Així mateix, hem detectat tretze factors que cal treballar especialment per millorar i assegurar l'èxit de futurs projectes:

- a) **La definició del projecte:** Cal donar més importància a la definició del projecte que no pas a les eines; als continguts més que no pas a l'espai. En funció de les accions previstes, serà necessari disposar d'un espai específic o bé es podran realitzar en espais ja existents. Conceptualment, tota la biblioteca hauria de ser un espai que motivés la creativitat i la creació.
- b) **La participació:** El ciutadà ha d'estar al centre dels projectes BiblioLab, no ha de ser un subjecte passiu sinó que cal que agafi protagonisme. El projecte ha d'afavorir el diàleg amb i entre el públic, implicant-lo en el disseny i el desenvolupament de les activitats. És especialment important treballar per a la formació de comunitats estables i atreure nous usuaris (o recuperar-los).
- c) **Les aliances:** Les aliances són clau per a la definició, la gestió i el desenvolupament dels projectes. Poden existir aliances en el marc de la XBM, però seran les aliances locals les que donaran valor i identitat als projectes. En l'àmbit local, cooperar, coordinar accions, estratègies, coneixements i espais amb agents que treballin en una mateixa

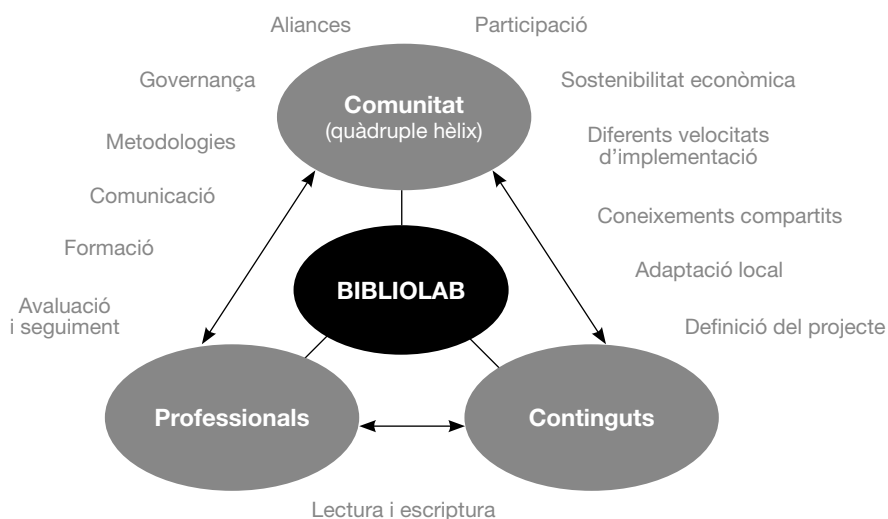

Figura 6. Factors estratègics per al desenvolupament del BiblioLab

direcció és essencial per augmentar l'abast dels beneficis generats. La cooperació contribuirà de manera directa a millorar l'eficàcia i la sostenibilitat de les accions portades a terme.

d) **La sostenibilitat econòmica:** Durant el mandat 2016-2019 BiblioLab, com a projecte destacat del Pla de mandat de la Diputació, va disposar d'un pressupost específic per a la seva posada en funcionament. En aquest mandat, BiblioLab continua, però cal implicar-hi altres agents per garantir-ne la viabilitat econòmica. En aquest sentit cal considerar que:

- La coordinació i l'aportació de les diferents administracions públiques implicades en el servei de biblioteca pública són bàsiques.
- La relació amb entitats, universitats i altres agents R+D+I passa per l'establiment de convenis més que no pas pel pagament de serveis.
- Per al correcte funcionament de la quàdruple hèlix és també necessari incorporar el teixit empresarial mitjançant patrocinis i no descartar el micromecenatge de particulars.
- Es fa necessària la cerca de finançament en programes europeus.

e) **La governança:** La coordinació dels diferents agents de la quàdruple hèlix no és senzilla. A més, les entitats, empreses i/o institucions que entren en acció seran diferents en funció del projecte, com també el seu grau d'implicació. Així mateix, cal considerar que la creativitat va «de baix a dalt», la qual cosa implica un canvi d'actitud en la seva gestió. Els projectes BiblioLab impliquen un canvi de la governança amb què l'administració pública està acostumada a treballar: de vertical passa a ser més horitzontal.

f) **Les metodologies:** No hi ha una metodologia única en el BiblioLab. Les metodologies participatives, cocreatives, de la ciència

oberta... no són senzilles i a més adquireixen els seus matisos en funció del projecte i de l'ecosistema local. És important sistematitzar i avaluar les metodologies emprades per replicar-les, en la mesura del possible, de manera àgil a altres projectes en què siguin útils.

g) **L'adaptació local:** Els projectes han de néixer al territori. Cada biblioteca ha de fer el seu camí treballant-lo amb l'ecosistema local. Cal que sigui un projecte transversal que s'identifiqui amb la personalitat del municipi i que formi part de la xarxa d'equipaments culturals, educatius i socials locals. Poden existir projectes a escala de la XBM impulsats des de la GSB en diferents municipis, però després d'aquests darrers han de fer-se'ls seus segons les especificitats del seu entorn.

h) **La lectura i l'escriptura:** Els projectes BiblioLab poden cobrir àmbits temàtics ben diversos, però no s'ha de perdre l'essència de la biblioteca: la lectura i l'escriptura. Cal buscar sempre la vinculació de cada iniciativa —directa o indirecta— amb el món del llibre.

i) **La formació:** L'equip de treball és una de les bases de l'èxit de BiblioLab: la seva implicació, la capacitat de generar sinergies amb l'entorn, la seva creativitat i capacitat innovadora són fonamentals. És en aquest sentit que l'empoderament i la formació dels professionals de la XBM adquireixen gran importància. S'identifiquen tres eixos principals de formació:

- L'evolució del model de biblioteca: nou context, noves maneres de treballar.
- La formació en àrees d'expertesa BiblioLab: innovació oberta, ciència ciutadana, transformació digital, cultura *maker*, robòtica, etc.
- La formació en competències per millorar el treball en col·laboració i la gestió de projectes.

- j) **La comunicació:** L'oferta de serveis de la biblioteca ha d'arribar als públics als quals es dirigeix. Cal considerar que BiblioLab engloba uns projectes i activitats innovadors, que segurament una part important de la ciutadania a priori no associaria amb la biblioteca. Tan important com la comunicació amb la ciutadania i el teixit social local és la comunicació amb els professionals de la XBM.
- k) **Coneixements compartits:** Ja hi ha un nombre de biblioteques considerable que participen o han portat a terme projectes BiblioLab. El treball en xarxa ofereix la possibilitat de compartir coneixements, detectar i corregir possibles deficiències i replicar allò que funciona. Tant els usuaris de les biblioteques com els seus professionals han de poder compartir els dissenys, les investigacions, els projectes i les iniciatives per sumar talent, creativitat i recursos.
- l) **Diferents velocitats d'implementació:** BiblioLab implica una transformació sistèmica que no es fa d'un dia per l'altre. No sempre es reuniran les condicions perquè les activitats i/o projectes desenvolupats compleixin amb tots els preceptes BiblioLab. Aquest aspecte s'ha de tenir present però no s'ha de valorar de manera negativa. La transformació serà lenta i anirà a diferents velocitats, cal trobar el ritme adequat segons les característiques dels municipis, dels recursos i dels projectes.
- m) **L'avaluació i seguiment:** Des del moment que es conceptualitza un projecte, cal pensar en un sistema per fer-ne seguiment i avaluació que combini els aspectes quantitatius amb els qualitius. Tot i que l'impacte és un factor important, en els primers projectes és encara més important fer una avaluació d'implementació.

6. Conclusions

BiblioLab forma part de l'evolució lògica del model de biblioteca de la Xarxa de Biblioteques Municipals, un model XBM que s'adapta al territori i que construeix espais de col·laboració, crea comunitat, estimula la curiositat, treballa la creativitat i l'aprenentatge dinàmic, promou la participació i l'empoderament de la ciutadania, fomenta el pensament crític i autònom, i genera coneixement.

Aquesta evolució implica noves maneres de treballar i només serà possible assumint un cert risc en els plantejaments que puguin sorgir. No tot es pot fer d'un dia per l'altre: la diversitat de les biblioteques i del seu entorn immediat requereix un desenvolupament a diferents velocitats però, en tot cas, l'equilibri del triangle format per la comunitat, els continguts i els professionals serà la clau de l'èxit.

Bibliografia

«BiblioLab» [en línia]. Biblioteca Virtual de la Xarxa de Biblioteques Municipals. <<http://bibliotecavirtual.diba.cat/bibliolab>> [Consulta: 01/04/2020].

«BiblioLab» [en línia]. Portal de la Gerència de Serveis de Biblioteques de la Diputació de Barcelona. <<http://www.diba.cat/en/web/biblioteques/bibliolab>> [Consulta: 01/04/2020].

«BiblioLab» [en línia]. Portal de les Biblioteques de Barcelona. <<http://ajuntament.barcelona.cat/biblioteques/ca/canal/bibliolab>> [Consulta: 01/04/2020].

BiblioLab: Metodologies per a la creació d'ecosistemes i treball amb la comunitat [en línia]. Barcelona: Diputació de Barcelona. Gerència de Serveis de Biblioteques, [2018]. (Relatoria Comissió 2). <http://www.diba.cat/documents/16060163/189225312/RELATORIA_BIBLIOLAB_S2_METODOLOGIES.pdf> [Consulta: 01/04/2020].

Bibliolab: Modelo para crear un bibliolab en tu biblioteca [en línia]. [Bogotá]: INELI Iberoamérica, [2018]. [52 p.] <<http://bibliotecariosinnovadores.com/wp-content/uploads/2018/08/BibliLABs.pdf>> [Consulta: 01/04/2020].

BiblioLab: Validar el relat [en línia]. Barcelona: Diputació de Barcelona. Gerència de Serveis de Biblioteques, [2017]. (Relatoria Comissió 1). <http://www.diba.cat/documents/16060163/189225312/S1_Validar_relat+%28BiblioLab%29.pdf> [Consulta: 01/04/2020].

DOMÈNECH, Miquel; HERNÁNDEZ, Oskar; VILARIÑO, Fernando. «Laboratorios ciudadanos: terceros espacios para la innovación social. Aprendizajes desde el Library Living Lab de Barcelona» [en línia]. Clip, n. 80 (jul-dic 2019). <<http://clip.sedic.es/article/laboratorios-ciudadanos-terceros-espacios-para-la-innovacion-social-aprendizajes-desde-el-library-living-lab-de-barcelona>> [Consulta: 01/04/2020].

FERNÁNDEZ SIRERA, Tatiana; González Gago, Elvira. *L'Administració pública davant del paradigma d'innovació i ciència obertes: reptes i oportunitats* [en línia]. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de la Vicepresidència i d'Economia i Hisenda, 2018. (Monografies; 22/2018). <<http://catalunya2020.gencat.cat/ca/detalls/noticia/20180213-monografies-22>> [Consulta: 01/04/2020].

Model programme for public libraries [en línia]. Copenhagen: Danish Agency for Culture and Palaces, 2013-. <<http://modelprogrammer.slks.dk/en>> [Consulta: 01/04/2020].

Open Innovation, Open Science and Open to the World: A Vision for Europe [en línia]. Brussels: European Commission, 2016. 102 p. <<http://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/open-innovation-open-science-open-world-vision-europe>> [Consulta: 01/04/2020]. ■